

PRAWA I OBOWIĄZKI SPOŁECZNEGO INSPEKTORA PRACY

Prawa i obowiązki społecznych inspektorów pracy wynikają z dwóch aktów prawnych. Podstawowym jest ustawa z dnia 24 czerwca 1983 roku o społecznej inspekcji pracy, natomiast kwestie szczegółowe reguluje uchwała Rady Państwa z dnia 6 lipca 1983 roku w sprawie wytycznych do działalności społecznych inspektorów pracy.

Już przepis art. 18⁵ Kodeksu pracy stanowi, iż społeczną kontrolę przestrzegania prawa pracy, w tym przepisów i zasad bhp sprawuje społeczna inspekcja pracy. Jej organizację, zadania i uprawnienia określają przepisy szczegółowe (przepisy ustawy o społecznej inspekcji pracy). Wstępne przepisy tej ustawy stanowią, iż społeczna inspekcja pracy jest służbą społeczną pełnioną przez pracowników, mającą na celu zapewnienie przez zakład pracy bezpiecznych i higienicznych warunków pracy oraz ochronę uprawnień pracowniczych. Społeczna inspekcja pracy, mimo, że kierowana jest przez zakładowe organizacje związkowe, reprezentuje interesy wszystkich pracowników w zakładach pracy (bez względu na ich przynależność związkową).

Obok Kodeksu pracy i ustawy o społecznej inspekcji pracy, również ustawa o związkach zawodowych w art. 23 ust. 1 stanowi, iż organizacje związkowe sprawują kontrolę nad przestrzeganiem prawa pracy oraz uczestniczą, na zasadach określonych odrębnymi przepisami w nadzorze nad przestrzeganiem przepisów oraz zasad bezpieczeństwa i higieny pracy. Ponadto związki zawodowe reprezentują interesy pracowników w zakresie warunków pracy i warunków socjalno-bytowych oraz bronią ich praw w tym zakresie. Wykonywanie tych zadań może odbywać się bezpośrednio lub pośrednio – kierując działalnością społecznej inspekcji pracy oraz współdziałając z Państwową Inspekcją Pracy.

Zadania społecznych inspektorów pracy koncentrują się na trzech blokach, mianowicie:

- w zakresie bezpieczeństwa pracy - na eliminowaniu zagrożeń, które są przyczyną wypadków i chorób zawodowych, przestrzeganiu wymogów technologicznych, wyposażeniu maszyn i urządzeń w osłony i urządzenia zabezpieczające, wyposażeniu pracowników w sprawny sprzęt ochrony osobistej, przestrzeganiu przez pracowników przepisów i zasad bezpieczeństwa pracy,
- w zakresie higieny pracy - na zapewnieniu pracownikom norm higienicznych w szczególności dotyczących substancji szkodliwych, zapylenia, hałasu, wibracji, mikroklimatu i oświetlenia oraz zapewnienia pracownikom odpowiednich pomieszczeń higieniczno- sanitarnych,
- w zakresie prawnej ochrony pracy - na kontroli przestrzegania przepisów o czasie pracy, ochrony pracy kobiet, świadczeń pieniężnych z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych.

Ustawa stanowi, że społeczni inspektorzy pracy mają prawo do:

- 1) kontrolowania stanu budynków, maszyn, urządzeń, technicznych i sanitarnych oraz procesy technologiczne z punktu widzenia bezpieczeństwa i higieny pracy,
- 2) kontrolowania przestrzegania przepisów prawa pracy, w tym postanowień układów zbiorowych i regulaminów pracy, w szczególności w zakresie bhp, uprawnień pracowników związanych z rodzicielstwem, młodocianych i osób niepełnosprawnych, urlopów i czasu pracy, świadczeń z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych,

- 3) uczestniczenia w kontroli przestrzegania w zakładzie pracy przepisów dotyczących ochrony środowiska naturalnego,
- 4) brania udziału w ustalaniu okoliczności i przyczyn powstawania wypadków przy pracy, zachorowań na choroby zawodowe i inne schorzenia wywołane warunkami środowiska pracy oraz kontrolowania stosowania przez zakład pracy właściwych środków zapobiegawczych,
- 5) uczestniczenia w przeprowadzeniu społecznych przeglądów warunków pracy,
- 6) opiniowania projektów planów poprawy warunków bezpieczeństwa i higieny pracy i planów rehabilitacji zawodowej oraz kontrolowania realizacji tych planów,
- 7) podejmowania działania na rzecz aktywnego udziału pracowników zakładów pracy w kształtowaniu właściwych warunków bezpieczeństwa i higieny pracy oraz oddziaływania na przestrzeganie przez pracowników przepisów i zasad bhp,
- 8) wykonywania innych zadań określonych w ustawie o społecznej inspekcji pracy, alb w innych przepisach.

Inne zadania społecznego inspektora pracy zwiększające jego uprawnienia mogą określać przepisy wewnętrzne, np. zawarte w tym zakresie porozumienia.

Spółeczny inspektor pracy powinien, co do zasady, wykonywać swoje obowiązki poza godzinami pracy. Jeśli zdarzy się, że wykonywanie obowiązków musi nastąpić w godzinach pracy społecznego inspektora pracy, wówczas zachowuje on prawo do wynagrodzenia. Jednakże, aby umożliwić społecznym inspektorom pracy sprawne wykonywanie ich uprawnień, SIP-owiec ma prawo wstępu w każdym czasie do pomieszczeń i urządzeń zakładu pracy i pracodawca nie może tego zabraniać. Ponadto społeczny inspektor pracy ma prawo żądać od kierownika zakładu pracy oraz oddziału (wydziału) i od jego pracowników informacji okazania dokumentów w sprawach wchodzących w zakres jego działania.

Jeżeli inspektor stwierdzi, że przepisy nie są przestrzegane, ma on prawo poinformowania o tym kierownika zakładu pracy oraz oddziału (wydziału), jednocześnie zapisując to w księdze zaleceń i uwag, prowadzona przez zakład pracy (lub przez wydziały zakładu pracy). Zalecenia wydawane przez SIP-owca powinny być sporządzone w formie pisemnej, z określeniem terminu, do kiedy należy usunąć stwierdzone uchybienia.

Zalecenia społecznego inspektora pracy podlegają wykonaniu, a zapewnienie wykonania tych zaleceń należy do podstawowych obowiązków pracodawcy (art. 207 § 2. ust.4). Również ustawa o społecznej inspekcji pracy stanowi, iż kierownik zakładu pracy, oddziału (wydziału) podejmuje decyzję w sprawie usunięcia stwierdzonych nieprawidłowości, a następnie ma obowiązek poinformować o tym społecznego inspektora pracy.

W razie stwierdzenia naruszenia przez pracownika przepisów i zasad bhp, SIP-owiec zwraca uwagę pracownikowi na obowiązek przestrzegania prawa i ww. zasad. Jeśli natomiast zachowanie pracownika wskazywałoby na niedostateczną znajomość przepisów bhp oraz nieumiejętność wykonywania pracy w sposób bezpieczny dla siebie i innych pracowników, społeczny inspektor pracy powinien zwrócić się do właściwej komórki organizacyjnej o czasowe odsunięcie tegoż pracownika od wykonywanej pracy i odpowiednie przeszkolenie. Jeśli społeczny inspektor pracy zauważy, że w miejscu pracy występują zagrożenia mogące spowodować wypadek przy pracy, występuje do kierownika zakładu pracy o natychmiastowe usunięcie tego zagrożenia,

w razie niewykonania – wydaje właściwe zalecenie w formie pisemnej, go w zakresie przepisów i zasad bhp, a ponadto zawiadamia zakładową organizację związkową.

Przy wykonywaniu swoich obowiązków, inspektorzy muszą pamiętać, że obowiązuje ich zachowanie tajemnicy (zgodnie z ochroną tajemnicy) państwowej i służbowej. Odpowiednie warunki do wykonywania zadań, społeczny inspektor pracy powinien mieć zapewnione przez zakład pracy. Aby umożliwić społecznemu inspektorowi pracy swobodne wykonywanie uprawnień, podlega on szczególnej ochronie przed wypowiedzeniem i rozwiązaniem umowy o pracę (w czasie trwania mandatu oraz przez rok po jego zakończeniu), a dodatkowo mają oni prawo uzyskania pomocy od państwowej Inspekcji Pracy poprzez poradnictwo prawne, szkolenia i specjalistyczną prasę

Opracował: Stanisław Kłak - doradca ds. prawnych: specjalista prawa pracy i ubezpieczeń społecznych, prawa oświatowego oraz prawa związkowego

Rzeszów, 5 marca 2020 r.